

1. Obiekt

ZESPÓŁ POREFORMACKI

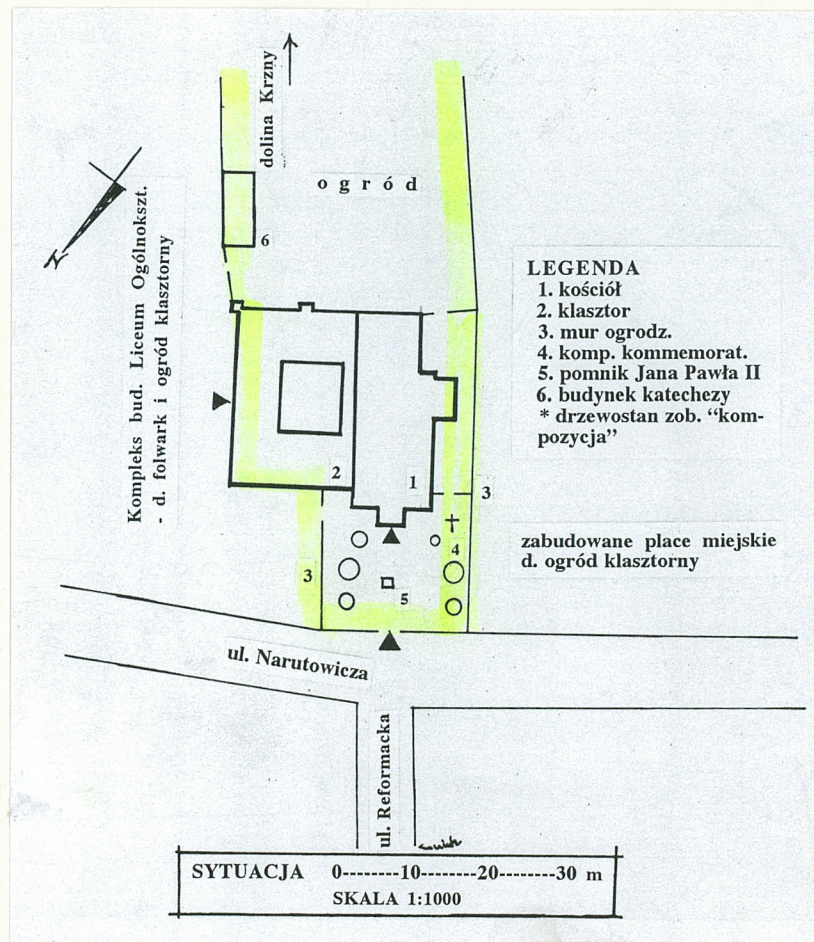
2. Czas powstania

1673-1687 i
1687-1692

3. Miejscowość

B I A Ł A P O D L A S K A

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres 21-500 Białka Podlaska
ul. Narutowicza 37-39

nr hipoteczny

lub. ewid. gruntów

5. Przynależność administracyjna

województwo lubelskie
pow. bialski
gmina Białka Podl. m.

6. Poprzednie nazwy miejscowości

również: Białka,
Białka Radziwiłłowska, Białka
Książęca, Alba Ducalis

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo bialskopodlaskie

powiat Białka Podlaska m.

8. Właściciel i jego adres

Zgromadzenie OO. Kapucynów
21-500 Białka Podlaska
ul. Narutowicza 37/39

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

A/60 19 XI 1966 r.
Nr data

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Dziękuję za przekazaną wiedzę i czas poświęcony na konsultacje. Czciągod-nemu Ojcu dr. hab. Jerzemu Cyganowi, profesorowi filozofii i historii.

Opracowanie oparłem przede wszystkim na badaniach przeprowadzonych przez Panię Katarzynę Kolendo i Annę Oleńską oraz Pana Marcina Zglińskiego z Działu Katalogu Zabytków IS PAN (kier. Działu dr Maria Kałamajska-Saeed). Barokowe założenie klasztorne OO. Reformatów fundacji książąt Radziwiłłów rozmierzono pierwotnie wg klasycznego schematu opartego na kodeksie kanonicznym Kościoła rzymskokatolickiego, barokowych teoriach estetycznych i potrzebach utylitarnych. Ideowym i artystycznym ośrodkiem założenia jest kościół, do którego od strony wschodniej przylega klasztor. Główna kompozycyjna oś zespołu przebiegająca przez podłużną oś kościoła klasztornego, cmentarz przedkościelny i przejazd bramny, stanowi przedłużenie wychodzącej z naroża rynku ul. Reformackiej. Dzieje zespołu - XVII-XVIII w. Kościół i klasztor reformatów fundowany w 1670 r. przez Michała Kazimierza Radziwiłła, hetmana polnego litewskiego i jego żonę Katarzynę z Sobieskich, siostrę króla Jana III. Pierwsze budowle konstrukcji drewnianej. Istniejący obecnie kościół wzniesiony w latach 1673-1687, wg proj. Augustyna Locciego (?). Konsekrowany w 1688 r. p.w. Matki Boskiej Anielskiej przez bpa Andrzeja Chryzostoma Załuskiego. 1682-1686 r. - fundacja 7 ołtarzy na podstawie kontraktu podpisanego przez Katarzynę Radziwiłłową i budowniczego Andrycza Huberta. 1739 r. - uposażany dalej przez Annę z Sanguszków Radziwiłłową (organizacja wnętrza kościoła) i 1743 r. fundacja biblioteki klasztornej. Mur ograniczający cmentarz kościelny w XVIII w. pokrywały malowidła ze stacjami Drogi Krzyżowej i scenami starotestamentowymi.

c.d. na wkładce nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA. Założenie klasztorne usytuowane "z dala od miejskiego zgiełku", w kwartale budowlanym zamykającym linię zabudowy miejskiej doliną Krzyny (płd.), a od kwartałów przyrynkowych oddzielonym ul. Narutowicza (d. Krzywą). Front głębokiej działki w pierzei ul. Narutowicza, skierowany ku północy, ogród - po stronie przeciwległej - sięga rozlewisk rzeki. Założenie lokacyjne zajmowało kilkumodułową działkę miejską. Okrojone później, jak widać w przedstawionych wyżej dziejach zespołu i na załączonych planach archiwalnych, zajmuje obecnie dwa place budowlane przedzielone od frontu ceglany murem. Po wsch. stronie zespołu, w miejscu ogrodu klasztornego i folwarku - kompleks budynków Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater. Po stronie zach. - nieuporządkowana przestrzeń zabudowa miejska.

KOMPOZYCJA barokowa o czwórbocznym wydłużonym planie (stan obecny). Oś kompozycyjną zespołu stanowi podłużna oś kościoła klasztornego, która jest przedłużeniem osi wychodzącej z naroża rynku ul. Reformackiej. Fasada kościoła, niezbyt imponująca, zamyka oś kompozycyjną i widokową ulicy. Na obszernym placu przed kościołem, na osi, pomnik Jana Pawła II (por. rubr. 18). Kościół i budynek klasztorny odsunięty od ulicy w głąb działki. Do jednonawowego kościoła przylega od wschodu czwórboczny klasztor z wewnętrznym dziedzińcem. Przed kościołem, na murze ogrodzeniowym zach. kompozycja kommemoratywna "Wierni Bogu i Ojczyźnie" (por. rubr. 18). Na wybrukowanym kostką betonową placu przed kościołem, odsłoniętym szeroko od ulicy Reformackiej i Narutowicza - ogrodzenie frontowe na osi kościoła przerwane - przy ogrodzeniu od strony wsch. i zach. po 2 klony o średnicy pni 60 i 70 cm i po 1 lipie o średnicy pnia ok. 60 cm. Za budowlami, aż do rzeki, ogród użytkowany jako warzywnik i kwietnik, z murowanym współcześnie budynkiem katechezy.

Zespół poreformacki - obok fary, zespołu pobazylikańskiego i założenia zamkowego - stanowi dominantę architektoniczną i wysokościową w staromiejskiej panoramie. Dobrze eksponowany od strony Woli.

14. Kubatura w kartach szczegółowych	15. Powierzchnia użytkowa 0,38 ha	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.) K o ś c i ó ł. 1944-47 remont dachu i wnętrza (zniszczenia 1940-44, por. punkt 12). Remont ołtarza wielkiego - d. w kaplicy św. Antoniego. 1950-54 wymiana posadzki w nawie; nowa ambona, wyk. F. Maksymiuk; nowe organy, firma F. Szwarca z Gdańska. 1956-60: remont wnętrza, nowe ołtarze boczne; remont dachu; rekonstrukcja sygnaturki, proj. E. Czyż. 1945 r. odkrycie fragmentów barokowych polichromii na sklepieniu, restauracja J. Konecki, 1961 r. restauracja K. Tiunin. 1961 r. odkrycie kolejnych fragmentów polichromii sklepiennych, restauracja J. Przełomiec i K. Pustelnik. 1973 r. Nowe stacje Drogi Krzyżowej w nawie, wyk. T. Niewiadomski. 1974 r. Nowy żyrandol i kandelabry kute, wyk. mistrz ślusarski P. Krasucki. 1996 (?) r. W kaplicy "Wieczystej Adoracji" nowy witraż ze sceną Ukrzyżowania i błogosławionym Honoratem, wyk. Pracownia Witraży w Łomży M. Mazur i H. Osicki. C m e n t a r z k o ś c i e l n y. 1950-54: rekonstrukcja ogrodu i bramy głównej, proj. inż. arch. E. Czyż i L. Niemojewski. 2000 r. powtórna organizacja placu przed kościołem: rozebrane bramy; fundacja pomnika Jana Pawła II, proj. prof. Edward Sitek z Gdańska i jego syn Dariusz. 1982-2002 na murze ogrodzeniowym pld. realizacja kompozycji kommemoratywnej "Wierni Bogu i Ojczyźnie": symboliczne tablice epitafijne poległych żołnierzy, tablice z nazwami pól bitewnych, jednostek wojskowych i partyzanckich. Inicjatywa Polskiego Związku Katolicko-Społecznego, organizacji kombatanckich, a także innych instytucji, np. Banku Spółdzielczego. K l a s z t o r. 1994-96 adaptacja wnętrza po przejęciu budynku przez zakon. c.d. na wkładce nr 1		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Zespół w stosunku do założenia fundacyjnego przekształcony przestrzennie; por. rubr. nr 12 i 13 oraz załączone plany. Techniczny stan zachowania kościoła i klasztoru dobry.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie			

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

Plan sytuacyjny miasta Biała Podlaska, 1866 r. (przed ?). AGAD Zbiory Kartograficzne. Kopia z: Maraśkiewicz, Biała Podlaska. Studium ..., T. II, il. nr 17. Autor studium nie podaje sygnatury; Widok na zespół klasztorny od strony wschodniej. Fot. z lat 1908-1912. Kopia z: Maraśkiewicz, Biała Podlaska. Studium ..., T. III, il. nr 94. Kolorem zaznaczyłem zbizantynizowaną po 1908 r. wieżyczkę sygnaturkową; Atlas hrabstwa bialskiego, opr. Leonard Targoński. Kopia w ROBiDZ w Lublinie.

22. Bibliografia

Korzystałem z materiałów do Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce, woj. lubelskie, pow. Biała Podlaska, opracowane przez Dział Katalogu Zabytków Sztuki Instytutu Sztuki PAN; Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, T. I, Warszawa 1880; Józef Frazik, Jerzy Kowalczyk, Jerzy Królik, Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, pow. Biała Podlaska, 1954-1955 (maszynopis); Janusz Maraśkiewicz, Piotr Mras, Biała Podlaska. Studium Historyczno-Urbaniistyczne, T. I-IV, Lublin 1987, T. I tekst, T. II-IV fotografie i plany archiwalne i współczesne; Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, T. II, Warszawa 1984. W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie, w bialskopodlaskiej delegaturze znajduje się karta ewidencyjna cerkwi i klasztoru (opr. A. Cebulak, P. Hapka, P. Mras, 1981 r.) oraz karty ewidencyjne zabytków ruchomych.

23. Uwagi różne

**Regionalny Ośrodek
Badań i Dokumentacji Zabytków
w Lublinie**
20-113 Lublin 40, ul. Archidiakońska 4
Regon: 015263890-00095, NIP 526-26-54-633
tel.: 743-62-24, fax: 743-70-88

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst Bronisław Seniuk, XII 2004 *B. Seniuk*
imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki Bronisław Seniuk, XII 2004 *B. Seniuk*
imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. Bronisław Seniuk, XII 2004 *B. Seniuk*
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów Woj. Urząd Ochr. Zab. w Lublinie. Archiwum

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

Wkładka nr 1,2,3

1. Miejscowość.....	BIAŁA PODLASKA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)		5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)	
2. Gmina.....	Biała Podlaska m.	ZESPÓŁ POREFORMACKI		c.d. pkt. 12, 18	
3. Województwo.....	lubelskie				

c.d. pkt. 12:

Istniejący obecnie klasztor wzniesiony w latach 1687-1692, wg proj. arch. Andrzeja Józefa Jeziernickiego (?). XIX-XX w. 1864 r. Kasata zakonu. 1869-1875 r. Kościół przekazany unitom. 1875-1915 r. Zespół przejęty przez rosyjską cerkiew prawosławną. 1918 r. Zespół wrócił do Kościoła rzymskokatolickiego. Po II wojnie klasztor przejęło państwo. 1993 r. zespół w całości przejęło Zgromadzenie OO. Kapucynów. Kościół. 1836 r. Remont kościoła. 1864 r. Kościół przekształcony w filię parafii św. Anny. 1869-1875 r. Prace adaptacyjne dla potrzeb teologii i liturgii bizantyjskiej (kościół przekazany unitom). Po 1875 r. wyposażenie kościoła (ołtarze, naczynia liturgiczne, obrazy, szaty, inne) przeniesione do par. rzym.-kat. w Białej, Międzyrzeczu, Huszczy i Kąkolewnicy). Adaptacja dla potrzeb prawosławnej liturgii rosyjskiej. 1908 r. przebudowa kościoła: do kruchty kościelnej przybudowano dwa boczne aneksy, wieżyczkę sygnaturkową zbizantynizowano. 1915 r. kościół uszkodzony w czasie działań wojennych. 1919 r. rekuncyliowany; powrót części wyposażenia. Po 1919 r. organizacja parafii wojskowej p.w. Św. Krzyża. 1940-1944 w kościele niemiecki magazyn wojskowy; uszkodzenie wyposażenia i bramy głównej przed kościołem. 1944 r. powtórnie rekuncyliowany; administrowany przez duchowieństwo świeckie. 1968 r. przejęty przez OO. Kapucynów. Klasztor. Po 1875 r. podział nieruchomości, klasztoru i ogrodu, na dwie części: jedna użytkowana przez rosyjskie seminarium nauczycielskie, druga - przez duchowieństwo rzymskokatolickie. 1908 r. pierwsze piętro klasztoru podwyższono. Od 1919 r. klasztor dzierżawiony przez MWRiOP na gimnazjum żeńskie. Po drugiej wojnie światowej w budynku mieściło się Liceum Ogólnokształcące im. Emilii Plater. 1993 r. gmach i ogród przekazany w całości OO. Kapucynom.

Ceglany mur na granicy zespołu od strony zachodniej, grubości 85-90 cm, a także mur dzielący cmentarz przedkościelny od d. dziedzińca klasztorowego z XVIII w. (?).

W założeniu, w stosunku do stanu fundacyjnego, nastąpiły zmiany własnościowe i przekształcenia przestrzenne. Przekształcono ogród obejmujący z trzech stron kościół i klasztor, zlikwidowano część gospodarczą.

c.d. pkt. 18:

1997-98. Odkrycie malowideł ściennych w korytarzu na parterze. Prace murarskie, Marian Bartosik z ekipą; prace stolarskie Krzysztof Kozakiewicz; hydraulika Wincenty Krasa. Po 1990 r. nowe obrazy: św. Franciszek z Asyżu, mal. I. Sielska-Deptuła, bł. Honorat, mal. Z. Kotyło. Trzy krucyfiksy, wyk. T. Niewiadomski.

Wkładkę założył: Bronisław Seniuk, XII.2004
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów:

1. Miejscowość	BIAŁA PODLASKA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	m. BIAŁA PODLASKA	ZESPÓŁ POREFORMACKI	FOTOGRAFIE i PLANY
3. Województwo	LUBELSKIE		

Fot. nr 1. Widok na fasadę kościoła z osi ul. Reformackiej

Fot. nr 2. Fasada kościoła i plac przedkościelny z pomnikiem Jana Pawła II.

Fot. nr 3. Widok ogólny na zespół od strony płn.-wsch.

Fot. nr 4. Widok ogólny na zespół od strony płn.-zach.

Fot. nr 5. Naroże pld.-wsch.

Wkładkę założył B. Seniuk XII. 2004 r.

Neg. w: Woj. Urząd Ochrony Zab. w Lublinie. Archiwum

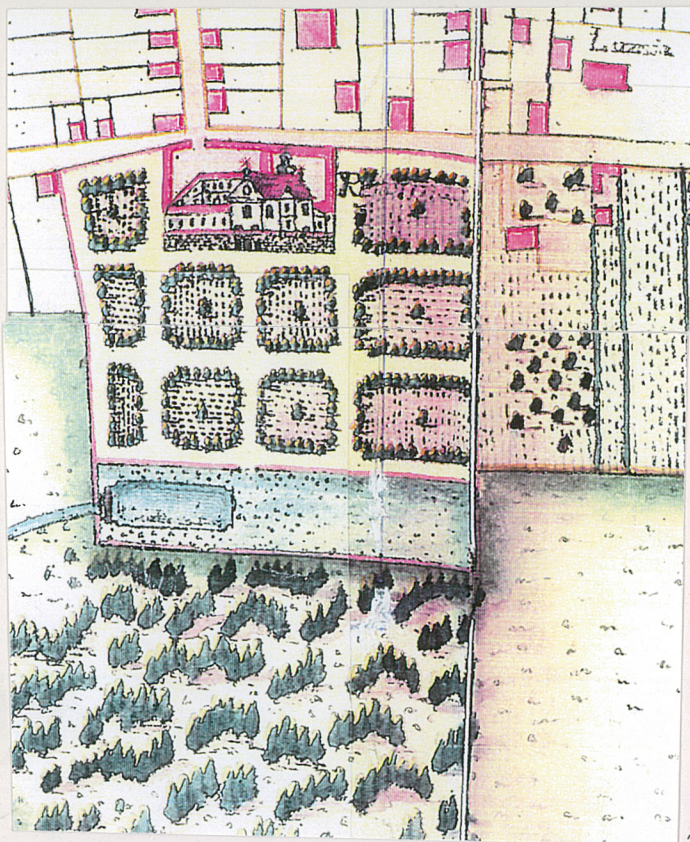
Wkładkę za

Miejsce prz

(data)

4

ODZ 1995 r.

II. nr 1. Atlas hrabstwa bialskiego, opr. Leonard Targoński. Kopia w ROBiDZ w Lublinie. Stan ok. 1780 r.

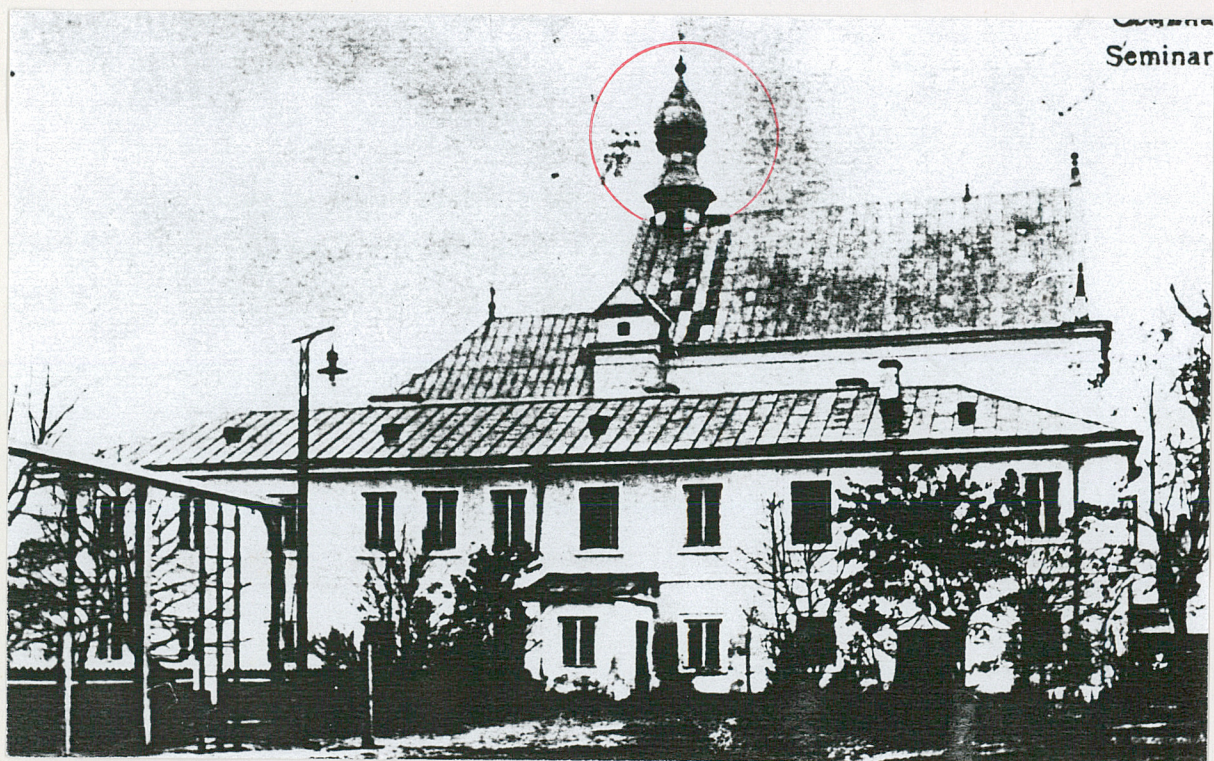
II. nr 2. Plan sytuacyjny miasta Białej Podlaskiej, 1866 r. (przed ?). AGAD Zbiory Kartograficzne. Kopia z: Mzańskiewicz, Biała Podlaska. Studium..., T. II, il. nr 17

IL. nr 3. Klasztor, dziedziniec. W głębi
Ojciec prof. Jerzy Cygan

Il. nr 4. Mur ogrodzenia. Fragment kompozycji kommemoratywnej

1. Miejscowość.....	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
BIAŁA PODLASKA	ZESPÓŁ POREFORMACKI	FOTOGRAFIE i PLANY
2. Gmina.....		
m. BIAŁA PODLASKA		
3. Województwo.....		
LUBELSKIE		

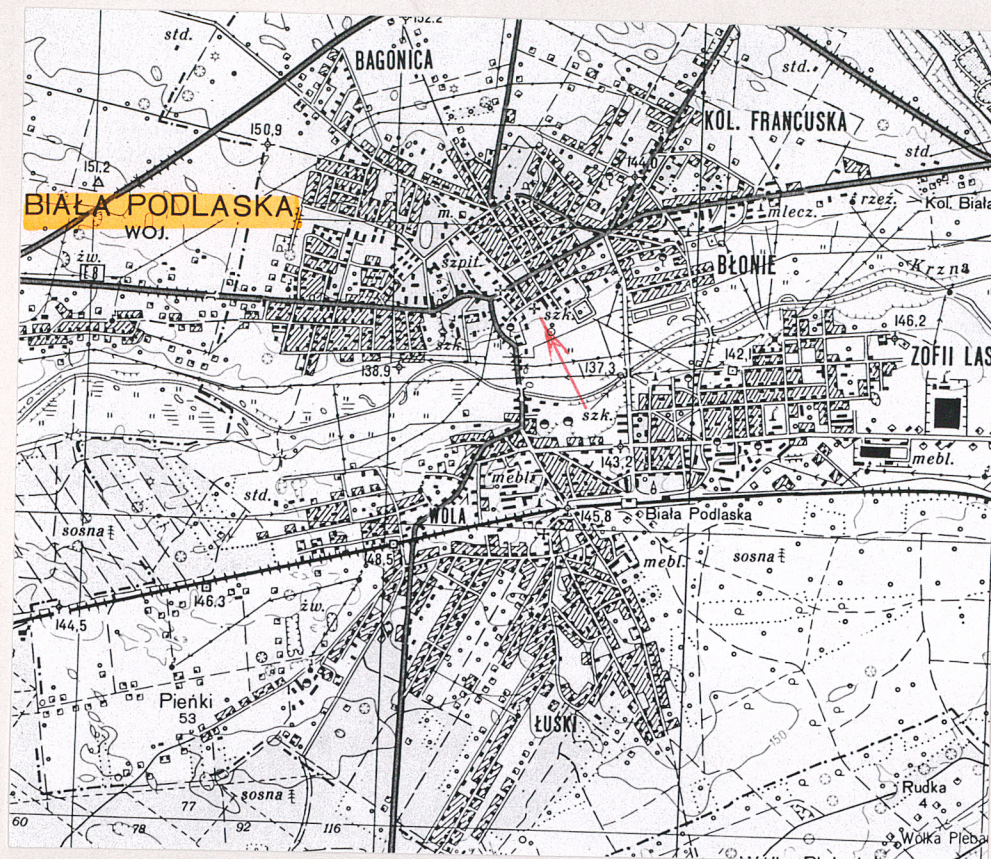

Il. nr 1. Widok na zespół w pocz. XX w., zakreślona synodalna forma wieżyczki dachowej. Pocztówka ze zbiorów Muzeum w Białej Podlaskiej. Kopia z cyt. pracy J. Maraśkiewicza.

Il. nr 2. Jw., fot. 2004 r.

Wkładkę założył B. Seniuk XII. 2004 r.

Neg. w: Woj. Urząd Ochrony Zab.
w Lublinie. Archiwum

Plan orientacyjny, skala 1:30 000